

КРИТИЧКИ ОСВРТ НА ПУБЛИКАЦИЈАТА „ХАЈДУТСТВОТО В БЪЛГАРСКИТЕ ЗЕМИ ПРЕЗ 15/18 ВЕК“ — од Бистра Цветкова

Најновата публикација под авторство на Бистра Цветкова, научен соработник во Бугарската академија на науките, претставува најеклатантен пример на шовинизам и големобугаризам, пример на узурпаторство и фалсификување на документи, пример на нескромност, самофалба, претенциозност и само-

увереност, пример на отсуство на солидна стручна и научна подготовка за ваков вид публикации.

Гореприведените констатации, до кои дојдовме, читајќи ја публикацијата на Д-р Бистра Цветкова, ќе ги аргументираме со податоци од самата книга.

ВО ШТО СЕ СОГЛЕДУВА ГОЛЕМОБУГАРИЗМОТ?

Доволно е човек само да погледне на четирите тематски карти што се внесени во публикацијата во врска со мрежата на ајдутското движење и да ја прочита легендата, кадешто се објаснува во кои области или, како вели самиот автор „реони“, имало „бугарски востанија“, за да заклучи веднаш дека авторот си поставил за задача да шири заблуди од широки размери, претставувајќи ги како бугарски — цела Македонија, потем, јужна Србија, почнувајќи од Врање па нагоре во Поморавието со населбите Лесковац, Ниш, Пирот, Алексинац, Крушевац па сè до над Параќин, како и цела Тимочка Краина; понатака Косово со градовите Приш-

тина, Призрен и Вучитрн, како и делови од Албанија западно од Охридското Езеро, заклучно со пределите на Корча, Опар и Колоња. Во самите карти, на пример, Јужна Морава е регистрирана како „бугарска Морава“ т.е. „българска“, а Западна Морава како „српска“, односно „сръбска“.

Сите гореприведени области се ссенчени во картите со прави збиени линии како ознака за бугарската ајдушка активност. Што се однесува до „реоните на бугарските ајдушки востанија“, тие во легендата се означени со ознака во вид на чешел, и со таа ознака се окружени сите подрачја каде што имало „бугарски востанија“, почнувајќи од XV па сè

до XVIII век заклучно. Така, на пример, во првата тематска карта за ајдушкото движење во XV век, објавена на страна 56—57, авторот „информира“ дека едно „бугарско“ ајдушко востание имало во Овче-голието и Велешко; целата таа територија е заокружена со „чешел“. Второто „бугарско востание“ од XV век ја опфаќа целата Тимочка Крајина. Тука е вклучен и Пирот, понатака доаѓа близу Ниш, нагорска источно до Сталаќ, а оттаму по една скоро вертикала до Дунав. Истото востание зафатило предели во самата Бугарија, на пример Видинско.

Во тематската карта од XVI век, „бугарско“ востание имало во Охридско, Струшко, Преспанско, зафаќајќи предели и во Албанија. Целата таа област е опкружена со чешел. Оваа карта се наоѓа на 88 и 89 страница од публикацијата. Во третата карта од XVII век што се наоѓа на страна 104 и 105 е прикажано Карпошевото востание, се разбира како бугарско, кое според ознаките во самата карта ја опфаќа територијата, почнувајќи на исток од Кустендил, на југ нешто северно од Велес, на запад е вклучен градот Призрен, а на север доаѓа до над Лесковац. И најпосле во четвртата карта од XVIII век на страна 184 и 185, едно „бугарско“ ајдушко востание од 1735—1739 година е прикажано во областа, која на југ почнува од Крива Паланка, означената линија минува покрај Врање, нагоре ги опфаќа градовите Лесковац, Ниш и пределот Сврљиг, потем нагледува во бугарска територија вклучувајќи ги градовите — Брезник и **Кустендил**.

Ако гореприведените „бугарски“ ајдушки востанија ги прикажеме на

една карта, тогаш ќе видиме најдобро до каде сè е „бугарско“ и до каде живеат „Бугари“. Заправо доаѓаме до она што го рековме уште во почетокот на нашето излагање.

Големобугаризмот на Д-р Бистра Цветкова дошол до израз и во самите наслови или кратки содржини на документите што ги составувала таа лично. Но, пред да изнесеме само некои такви драстични примери, нека ни биде дозволено да подвлечеме дека во самите документи воопшто нигде не стои никаква народносна припадност, било на поединци или цели населби, односно подрачја. Во османската внатрешна кореспонденција како и во сите законски прописи фигурираат само муслимани и неверници. Никаде не се споменува дека овој или оној е Бугарин, Србин, Грк, Румун, Македонец и слично. Или дека таму или вamu на територијата на османската империја живеат Грци, Срби, Бугари, Албанци, Македонци, Румуни и т.н.

Меѓутоа, научниот соработник на Бугарската академија на науките све какви наслови става:

- 1) Насловот на преведениот документ од турски под број 49 гласи —

„Смртна пресуда на бугарскиот ајдутин Никле“. — Овој „бугарски ајдутин“ е од село Цапари — Битолско, самиот документ е од 1636 година. Прашање е воопшто дали кутриот ајдутин Никле од Цапари, воопшто имал чуено во тоа време за Бугари.

- 2) Насловот на документот под број 142 гласи: —

„Заможни Бугари покренуваат обвинение против ајдутскиот бајрактар Никле Скоклеџ од

Буково“ — Селото Буково спаѓа во Битолско. Документот е од 1662 година. Значи пак „Бугари“ во Битолско.

- 3) Насловот на преведениот документ под број 168 гласи: — „Власта го испраќа мубаширот Мехмед да ги гони ајдутите во југо-западните бугарски земји и Тесалија“. — Во прашање е султанска заповед што е упатена до кадиите на Скопскиот санџак (во кој спаѓале — Скопско, Тетовско, Кичевско и Прилепско), на Охридскиот санџак (во кој спаѓале 22 нахии од кои 7 во пределите на Македонија, а останалите во Албанија); на Кустендилскиот (каде се вклучени — Струмичко, Дојранско, Штипско, Кратовско, Тиквешко, Кумановско, Врањско,

Прешевско и други); на Солунскиот санџак со областите во Серфице, Ениџе — Вардарско, Берско, Демирхисарско и т.н. Значи цела Македонија и голем дел од Албанија како и јужна Србија и Косово спаѓаат во „југозападните бугарски земји“.

Примери со вакви наслови кај документите има повеќе. Карактеристично е тоа, што авторката не ставала во насловот на ниеден документ, што се однесувале навистина на Бугарија, во смисла дека, на пример, „На бугарскиот ајдутин од Софија или Видин или Русе му се случило тоа и тоа“. Такви наслови има само кај документи, кои се однесуваат на Македонија. Според тоа не е тешко да се изведе заклучок зошто авторката тоа го прави само за документите во Македонија.

2. ЗА УЗУРПАТОРСТВОТО И ЛУКАВОТО НЕГИРАЊЕ НА МАКЕДОНСКИОТ ЛИТЕРАТУРЕН ЈАЗИК

Во предговорот на страна 8, самонаречениот или самонатуренист автор, Б. Цветкова, говорејќи за тоа како дошла до турските документи за ајдутството, приведува дека „дел од нив“ биле откриени од неа, след многугодишните нејзини истражувања во Националната библиотека во Париз, во Националната библиотека во Виена, како и во Софиската национална библиотека. Понатака продолжува, цитираме:

„За потполноста на научното градиво требаше овде (т.е. во публикацијата да бидат вклучени — М. С.) и **некои** (подвлекол М. С.) турски документи издадени „од порано, чишто оригинали не ни се до-

стапни“. Во заграда авторот приведува дека се тоа документи издадени од Александар Матковски, Душанка Шопова, Ахмед Рефик и Јоанис Ваздравели.

Извршивме највнимателна прегледка, за да установиме кои и колку турски документи се пронајдени во Париската, Виенската и Софиската национална библиотека бидејќи не интересираше карактерот и содржината, особено на документите од Франција и Австрија, како и на оние од Софија. Го установивме следново: — дека во Националната библиотека во Париз пронашла само еден документ — султански ферман (кој, колку што ни е познато,

е објавен од неа од порано). Во Националната библиотека во Виена пронашла и го вклучила во оваа публикација едно делче од 6—7 реда, извлечено од некое кануннаме за Видинско. Од пронајдените документи во Софиската библиотека се вклучени и објавени само три документи. Значи, след многугодишните истражувања, туркологот и историчарот Д-р Бистра Цветкова, успеала да пронајде и вклучи во оваа публикација сè на сè 5 документи. Можеби да има уште некои документи пронајдени од неа, а дадени на другите соработници да ги преведат, ама само за изнаоѓање на 10—20 или 30 документи од еден турколог историчар, ако му требало долгогодишно истражување, тогаш таа и таква инвестиција навистина е прескапа и, според мене, многу е незгодно посебно да се подвлекува еден очигледно неуспех. Впрочем тоа нешто ќе се види и од нашето натамошно излагање.

А сега да го прокоментираме цитираниот текст од предговорот во врска со тоа дека Б. Цветкова зела „некои“ документи порано објавени од Д-р А. Матковски, Д. Шопова, Ј. Ваздравели и А. Рефик. Вкупниот број на преведените и објавени документи во публикацијата на Б. Цветкова изнесува 292. Меѓу овие документи има извесен број записи, натписи, извадоци од патописи и слично на европски и други јазици, а најголемиот број на документи се на османско-турски јазик. Нè интересираше да видиме колку се тие „некои земени документи порано објавени“. Кога извршивме подробна проверка на сите 292 документи, констатиравме дека само од објавените документи на македонски јазик од Д-р А. Матковски

го две свески под наслов „Турски документи за ајдутството и арамитството во Македонија“ во 1961 година, се земени 157 документи или над 50% од вкупниот број во публикацијата. Од Ј. Ваздравели се земени 20 документи, од Д. Шопова 9 и од А. Рефик 5. Според тоа вкупниот број на тие „некои“ документи што ги зела од овие четворица автори изнесува 191, а тоа претставува две третини од вкупниот број на документи. Да припомниме дека извесен број документи се земени и од други југословенски, полски и турски автори, што значи дека тие „некои“ документи претставуваат над две третини од документите во трудот на Б. Цветкова. Не е ли узурпаторство само од еден автор да се земат над 50% документи, без да се консултира самиот автор, во конкретниот случај Д-р А. Матковски? Не е ли најгрубо фалсификаторство сите тие документи узурпирани од А. Матковски, а кои се однесуваат исклучиво на ајдутството во Македонија, извлечени од битолските кадиски сицили, да се стават во бугарски кош, да се објавуваат за бугарски и за сите настани врзани со тие документи да се говори како за движења бугарски? Ова нешто се однесува и за узурпираниите документи од Д. Шопова-Бојаниќ, бидејќи и тие документи се преведени на македонски литературен јазик и се однесуваат на Македонија. Во продолжение од предговорот на страна 8 Б. Цветкова нагласува дека преводите се од А. Матковски, но воопшто не кажува на кој јазик се преведени тие документи, кои „имале сериозни недостатоци“ и вели: —

„Со тие документи работев извонредно внимателно и напра-

вив одново превод на бугарски направо од факсимилите на оние документи, за кои што во изданието на А. Матковски имаше такви. Останатите, за чијшто превод не можев да извршам **научна проверка** (подвлекол М. С.) поради липса на факсимили, (ПРЕДАДОХ НА ЛИТЕРАТУРЕН БЪЛГАРСКИ ЕЗИК) ги предадов на литературен бугарски јазик“.

Првиот цитиран дел ќе го коментираме кога ќе говориме за стручните и научните квалитети на Бистра Цветкова, илустрирајќи со конкретни примери, од кои сосема јасно ќе се види отсуство на стручна и научна претспрема на авторот за квалитетни преводи. Од вториот цитиран дел произлегува, дека останатите документи узурпирани од А. Матковски за кои немало факсимили, а нивниот број изнесува 138, ги **„предава на литературен бугарски јазик“**. Интимно што значи оваа реченица? Овие документи не ги преведува од македонски на бугарски јазик, а ги предава на литературен бугарски јазик. Ако логично се расудува, авторката Б. Цветкова преводите од А. Матковски ги смета како преводи на бугарски, но не на литературен бугарски, па затоа таа **„ги предава на литературен бугарски јазик“**. Не случајно таа го фрла акцентот и го потенцира „литературен“, зашто ако рече ги пре-

ведов, тогаш ќе треба да каже од кој јазик ги превела, а со самата евентуална употреба на глаголот „преведувам“, акцентираниот збор „литературен“ (бугарски јазик) во тој случај е излишен, зашто не може да се замисли еден научен работник да не преведува на литературен јазик. Заклучокот е многу јасен. — За Б. Цветкова не постои македонски јазик воопшто, а камоли литературен. За неа постои само бугарски јазик во Македонија и затоа преведените документи на македонски јазик од А. Матковски (а тоа важи и за тие на Д. Шопова) ги **„предава на литературен бугарски јазик“**. Шовинизмот и мегаломанството на Б. Цветкова дошле до израз и во тој кус цитат.

Што се однесува за слабостите и недостатоците кај некои од преведените документи на А. Матковски, ние во свое време и сами сме укажале и тоа сме го поткрепиле со конкретни примери каде се и во што се тие недостатоци. Но, треба да се има предвид дека тоа беше прв настап на А. Матковски пред јавноста со преводи од османско-турски јазик без секакво искуство и без сериозна помош од поискусни преведувачи. Меѓутоа, ние ќе приведеме при крајот примери со коментар на преводи од долгогодишниот турколог историчарот Д-р Б. Цветкова, па ќе видиме какви се нејзините недостатоци.

ПРИМЕРИ ИЛИ МОМЕНТИ ОД КАДЕ ПРОИЗЛЕГУВА САМОФАЛБАТА, НЕСКРОМНОСТА И ПРЕПОТЕНТНОСТА

На страна 9 во предговорот, зборувајќи за документите, што порано биле преведени од турски на грчки од Ј. Ваздравели, искажувај-

ќи извесни сомненија во тие преводи, меѓу другото дава на знаење дека преводот од тие документи од грчки на бугарски го направила

Јорданка Калудова, додавајќи при- тоа дека таа, т.е. Б. Цветкова „из- вршила сериозна стилизација на не- кои од нив“.

Да се врши сериозна стилизација на турски документи, преведени пр- во на грчки, потем на бугарски, а да се немаат при рака оригиналите, навистина, е голема смелост, во- образеност и самоувереност. Таа и таква интервенција може да ги из- меша така работите, што вториот превод на бугарски воопшто да не личи на својот оригинал. Впрочем, се поставува прашање зошто таа не извршила сериозна стилизација ни за преводите од турски на маке- донски за кои имала и факсимили, а одела исклучиво по стапките на А. Матковски. Навистина, направила обид да врши некаква интервенција во 2—3 случаја, меѓутоа, таа посе- риозна интервенција придонесла преводите да бидат сосема прома- шени и неразбирливи. Ние веќе по- рано во еден од цитатите го подвле- говме едно место каде вели дека не можела да изврши „научна про- верка“ на преводите од А. Матков- ски поради немање факсимили. Јас би рекол добро што немало факси- мили, зашто ако имало и ако се обидела да врши стилизација и ин- тервенција или „научна проверка“ дури тогаш тие документи би биле неупотребливи за научни цели.

Порано веќе ја подвлековме неј- зината изјава од предговорот дека оние документи, земени од кај А. Матковски, за кои имало факси- мили, ги преведувала направо од факсимилите. Меѓутоа, од тие 19 факсимили има неколку кои се толку бледи и лошо предадени што с апсурд и да се помисли за дешифрување, а камоли преведување. Такви се, на пример, факсимилите

од вториот том на преведените до- кументи од А. Матковски, што го опфаќаат периодот од 1650—1700 година, а се водат под број 83, 94, 115 и други. Ако се држела стрикт- но до факсимилите при преведува- њето, тогаш се поставува прашање како можело во нејзиниот превод на документот 115 да се најдат по- следните 40 села од пописот во Би- толско, кога истите ги нема во факсимилот воопшто (како технич- ки пропуст при објавувањето на тој втор том од А. Матковски). Таа ги зсла од преводот на А. Матковски без да одбележи или даде на знае- ње дека факсимилот е дефектен и затоа била принудена тој дел да го земе од кај Матковски. Или да го земеме случајот со факсимилот на документот број 16 кај А. Матков- ски, а кај Б. Цветкова преводот е под број 131. Во овој факсимил сведоци на крајот нема, а во пре- водот кај Б. Цветкова ги има. Каде ги нашла и бидејќи нив ги нема — таа не кажува, па затоа била при- нудена да ги земе од кај А. Мат- ковски. Таа, како научен комента- тор, била должна да ги одбележи во фусноти сите тие и многу други работи. Таа дава оценка за слабос- ти и недостатоци на преводите од А. Матковски, но, со ништо таа сво- ја констатација не ја поткрепува, макар што била должна тоа да го стори барем на неколку примери. Штом си дозволила да узурпира туѓи работи, давајќи претходно не- гативна оценка за нив, таа морала научната јавност да ја убеди со конкретни примери за тие слабости и со тоа, т.е. барем со нешто, да ја оправда својата узурпација, давајќи аргументирана критичка оценка и проверка. Тоа нешто таа била долж- на да го стори за оние 19 узурпи-

рани документи, за кои имала и факсимили. Таа „ги преведувала на право од факсимилите“, без да каже каде се и во што се нејзините несогласувања со преводите од Д-р А. Матковски. По наше мислење само во тој случај преиздавањето би било оправдано и само по таков

начин научните работници си даваат помош еден на друг, за да се поведе сметка во иднина за квалитетна работа до максимални можни граници, не занесувајќи се дека не ќе се сретнат поедини пропусти и во иднина, но тие секако би биле сведувани до минимум.

ОСВРТ НА НЕКОИ НЕДОСТАТОЦИ ОД СТРУЧЕН И НАУЧЕН КАРАКТЕР ПРИ ПРЕВЕДУВАЊЕТО НА БИСТРА ЦВЕТКОВА

Во конкретниов случај ние се ограничуваме само на преведените документи од факсимилите објавени од А. Матковски. Извршивме најнапред сравнување на преводите од А. Матковски и Б. Цветкова. Потем, тие преводи ги проверивме со факсимилите, а за 4 документи, се послужиравме со нови појасни фотокопии од оригиналите.

При сравнувањето на преводите на Б. Цветкова и А. Матковски констатиравме дека тие се наполно идентични, со извесни незначителни отстапувања, што е како појава несфатлива кога станува збор за преводи од двајца автори, а се во прашање османско-турски документи. Таа идентичност е во следните документи:

Кај Б. Цветкова

Кај А. Матковски

1) Превод на док. под бр. 36	Превод на факс. под бр. 3 — том I
2) „ „ бр. 44	„ „ бр. 27 „
3) „ „ бр. 48	„ „ бр. 31 „
4) „ „ бр. 53	„ „ бр. 39 „
5) „ „ бр. 59	„ „ бр. 59 „
6) „ „ бр. 79	„ „ бр. 75 „
7) „ „ бр. 90	„ „ бр. 76 „
8) „ „ бр. 91	„ „ бр. 82 „
9) „ „ бр. 102	„ „ бр. 97 „
10) „ „ бр. 113	„ „ бр. 107 „
11) „ „ бр. 47	„ „ бр. 110 „
12) „ „ бр. 131	„ „ бр. 16 „
13) „ „ бр. 173	„ „ бр. 86 „
14) „ „ бр. 176	„ „ бр. 83 „

Во сите овие документи Б. Цветкова при преведувањето не се придржувала за факсимилите, како што самата вели, туку одела исклучиво по стапките на Д-р А. Матковски.

Што се однесува до останатите 5 документи за кои имало факси-

мил, таа правела обиди во некои случаи да се придржува стриктно за факсимилите. Што уродила таа нејзина интервенција најарно ќе се види од конкретни примери. Штета е голема што Бистра Цветкова ни-

каде не ставила како го дешифрирала самиот текст, за да се видат уште поочебијно нејзините слабости и неточности. Затоа, ние сме принудени да одиме само по преводот и факсимилот.

Текстот кој почнува од десеттиот и завршува во петнаесеттиот ред гласи:

„Hususen erbab sefere tevchilerinden sonra geru fesadlari zuhure gelmek mukarrer ulduğuna binaen.

Karye-i mezbure ehalisinin on iki avariz hanelerinin ve on yedi celebkoynularinin miri akçelerin vilayet-i mezbure rayasi bunlar için me'mur olanlara işbu senede verub bunlar dahi ol mukabelede bu hidmet ile tekayyud etmeğе rizalari var mi dir şerile sual olunub cevablari tahrir olunmasi matlubumuz“.

Превод на Бистра Цветкова

И особено кога воените тргнат на пат, пак се појавуваат метежи.

Дали имаат желба да се нагрбат со таа служба, а како замена за тоа во оваа година рајата од споменатиот вилајет да ги исплати на службените лица даноците на населението од споменатата каза — 17 хане авариз и 17 — целебкојун. Сакаме да се прашат по шеријатот и да се запишат нивните одговори.

Од цитираниот оригинален текст како и од паралелните преводи можат да се согледаат сериозните недостатоци во преводот на Бистра Цветкова.

Наш коментар на уводниот дел од преведениот документ под бр. 91 во публикацијата на Бистра Цветкова а кој гласи:

„Шахин-беј, слава помеѓу најпрославлените и најпочитува-

Неточности има во преводот на документот под број 41 на стр. 113 кај Бистра Цветкова. Факсимилот на овој документ се наоѓа кај Д-р Александар Матковски во Том I, стр. 89, под бр. 18.

Наш превод

Установено е дека појавата на нивните бунтови е особено (појачана) след заминувањето на притежателите (на тимари) во војна.

Бараме да се прашат од (страна на) судот и нивните одговори да бидат регистрирани: „Дали се согласни да бидат нагрбени со оваа служба (за гонење на ајдутите) доколку, како надокнада за тоа нешто, рајата од споменатиот вилајет за оваа година, место нив, ги исплати на овластените лица парите, што и грипаѓаат на царската благајна, (и тоа) за 10 авариски ханиња и 17 (ханиња) целебкојун (со кои е задолжено) населението од споменатото село“.

ните, алајбе-бегот на левото крило, натоварен да ги истражува арамитите — разбојници, што се појавиле во казите Манастир (Битола — М. С.), Флорина и Кесторија, ги доведе во светиот шеријатски суд сите жители на казата Манастир (подвлекол — М. С.) а и Ахмед ага, заим на село Магарево, кое спаѓа кон каза-

та Манастир, ја доведе својата раја и во нејното присуство го изјави следново:“

Значи, Шахин-беј ги довел во светиот шеријатски суд во Битола сите жители од целата Битолска каза?! Таман работа! Покрај тоа, во судот биле доведени и жителите од селото Магарево, како да е ова село од некоја друга каза, а не од Битолската! Ние позитивно знаеме од опширните пописни дефтери за Битолско дека кон крајот од XVI век на тој терен имало околу 7500 домаќинства, што значи дека во судот биле повикани негде околу 35000 — 40000 души. Каде ли заседал тој суд, за да ги прибере сите нив? Значи сосема е очигледно дека Б. Цветкова воопшто не ја разбрала суштината на документот, што си дозволила да сервира вакви бесмислици. Во што е фактички суштината? Шахин-беј уште од порано успеал да излејствува од жи-

телите во сите села во Битолската каза гаранции дека нема да примаат во своите села на конак ајдути, дека ќе ги пријавуваат на властите што такви ќе се појават итн. Меѓутоа, бидејќи од селото Магарево се одметнал во ајдути лицето по име Лошан, кој со својата чета крстарел во јужна Македонија, токму тоа е повод да се повикаат во судот само жителите од село Магарево заедно со нивниот непосреден феудален господар, заимот Ахмед-ага.

Осврт на преведениот документ под бр. 200 кај Бистра Цветкова. Факсимилот на овој документ се наоѓа кај Ал. Матковски во Том II под бр 115.

Во почетокот на овој документ се говори за расходите што ги направил некој си Реџеп Уста, кој бил задолжен да ги истражува, фаќа и испитува ајдутите и по тој повод на два пати доаѓал во Битола.

Во продолжение, негде од средината на третиот ред во факсимилот, текстот гласи: „Ve ferman olunan elli nefer serden-geçdi ihracına me'mur olan Şahin Paşa hazretleri irsal eylediği adama alti bin akçe“.

Превод на Бистра Цветкова:

И кога бил испратен неговото прерасходство Шалгин паша, назначен да ги прибере заповеданите педесет души штурмовци (биле дадени) 16.000 акчиња на неговото прерасходство споменатиот паша.

Текстот што следи понатака гласи:

„Ve Paşai mişar il-eyh hazretlerine Hizir Yazici irsal olundukda üç bin beş yüz akçe ücret-i kadime ve sekiz yüz akçe dahi sair harc“.

Превод на Бистра Цветкова:

Кога бил испратен Х'д'р Јазаци, (биле дадени) 500 акчиња такса за конак и 800 акчиња за други разности.

Наш превод на горниот текст:

На човекот што го испратил неговото прерасходство Шахин Паша, кој бил задолжен да изведе, согласно наредбата, педесет души како јуришен одред, му (биле дадени) 6.000 акчиња.

Наш превод:

Кога при неговото прерасходство, споменатиот Паша, бил испратен Х'з'р Јазаци му (биле дадени) 3.500 акчиња за „учрет — и кадиме“ и 800 акчиња за други расходи.

Следниот текст гласи:

„Ve serdengeçdi agası Kizil Çauş zade Ahmed Çelebiye konub Ahmed Çelebi harci altı yüz akçe“.

Превод на Бистра Цветкова:

Кога отседнал агата на штурмоваците К'зл чауш заде Ахмет Челеби, (биле дадени) 6.000 акчиња за разнос — ... (овде редоследот на преводот се губи, кој знае од кои причини?! М. С.)

Натамошниот текст гласи:

„Ve Dibak Ahmet Çelebi harci berai serdengeçdi bin akçe“.

Кај Бистра Цветкова овој текст не е преведен.

Текстот во продолжение гласи:

„Ve Kirazgözlü Zade Ibrahim Çelebi harci berai serdengeçdi sekiz yüz akçe“.

Превод на Бистра Цветкова:

800 акчиња расходи на Караѓозли заде Ибрахим Челеби за штурмоваците.

Текстот во продолжение гласи:

„Ve Kara Hüsein Çelebiye berai konak üçyüz akçe“.

Превод на Бистра Цветкова:

300 акчиња на Кова Хуссин Челеби за штурмоваците.

Текстот во продолжение гласи:

„Ve emri şerif ile Mora ceziresine giden segbanların mubaşiri olan Zaim zadeye Bazargân zade Mehmed Çelebi verdiği iki kile arpa ve Hizir Yazıcı verdiği üç kile arpa, ve Hüsein hoca zade ahmed Çelebi verdiği iki kile arpa“.

Превод на Бистра Цветкова:

Две кила јачмен, дадени од Базарѓан заде Мехмед Челеби на Заим заде, мубушир на сегбаните, што отишле на островот Мореја со света заповед три кила јачмен, дадени на истиот Заим заде и Х'д'р Јазаџи.

Наш превод:

Агата на јуришниот одред (серденгечди), (по име) К'зл Чауш заде, отседнал кај Ахмед Челеби. За трошковите (по тој повод) на Ахмед Челеби (му биле дадени) 6000 акчиња.

Наш превод:

На Дибак Ахмед Челеби 1000 акчиња за расходите на јуришниот одред (серденгечди).

Наш превод:

На Киразѓозли заде Ибрахим Челеби 800 акчиња за јуришниот одред (серденгечди).

Наш превод:

На Кара Хуссин Челеби 300 акчиња за конак.

Наш превод:

На Заим заде, мубашир на сегбаните, кој со царска наредба заминал на островот Мореја, му биле дадени од Базарѓан — зеде Мехмед Челеби две кила јачмен, од Хизир Јазиџи три кила јачмен и од Хуссин хоџа заде Ахмед Челеби две кила јачмен.

Во единаесеттиот ред во факсимилот, односно оригиналниот документ, стои следново:

„Ve hudama iki bin akçe“. Бистра Цветкова го прочитала: „Ve hosaуа iki bin akçe“. па го преведува со „И на хоцата 2000 акчиња“, место „На службено задолжени лица 2000 акчиња“.

Документот завршува со:

„Vilayet-tarafından vaz olunan tahsildar Mehmed efendi yedine verilen defter dir ki zikr olunur“.

Превод на Бистра Цветкова:

Тоа е списокот, установен од вилаетот и врачен на тахсилдарот Мехмед ефенди.

А сега да видиме како ги дешифрира и како ги предава називите на селата во Битолско, што се наоѓаат во истиот документ. Ќе се задржиме само на некои од нив, наведувајќи за секое село во кој ред од списокот се наоѓа

Ред 1, — Селото Лера, кое е убаво напишано, таа го предава како Лерче?!

Ред 8, — петтото село го чита и предава како Вакаф Букри, место Вакаф Егри.

Ред 9, — првото село го предава како Орта Букри, а треба Орта Егри.

Ред 10, — Последното село го предава како Битавче, а треба Тепавци.

Ред 11, — Второто село го чита и предава Гнеотино, а треба Неготин(о).

Ред 12, — Првото село го чита и предава Балдунче, а треба Балдовенци.

Ред 24, — Второто село кое е напишано Илинелер, а

Наш превод:

Списокот што следи е (оној) што му се врачи на Мехмед ефенди, кој е назначен од страна на Вилаетот за тахсилдар (собирач на даноци).

се однесува за Горно и Долно Илино, таа исконструисала назив „Илино-и зир и бала“ т.е. додала персиски називи за придавките „долно“ и „горно“, и по таков начин дошло до измислен назив, кој воопшто го нема во оригиналот.

Ред 27, — Третото село го чита и предава Растопче, место, Растојца. Не е печатна грешка, зошто и во останалите документи го предава со Растопче.

Ред 28, — Последното село го предава како Доленци, во еден друг документ тоа исто село го чита и предава како Рајка. Меѓутоа, ниту е Доленци ниту Рајка, туку селото

Дупка, кое во текот на XV век се наоѓало во непосредна близи-

на на гр. Битола и истото село имало и втор назив АПОСТОЛ.

НЕТОЧНОСТИ ВО ПРЕВОДОТ НА БИСТРА ЦВЕТКОВА ВО ДОКУМЕНТОТ бр. 171

(факсимилот се наоѓа кај Ал. Матковски во Том II, под бр. 82)

Во текстот што му претходи на списокот на докуменгот, почнувајќи негде од крајот на четвртиот ред, стои следново:

„Ol dahi hizmet-i mezbureyi ta'hid eylediklerinde beher karyenin tehamüllerine göre tevzi olunup mezbur Mahmud aga yedine verilen defter dir ki zikr olunur“.

Превод на Бистра Цветкова:

Штом се нагрбија да ја извршуваат споменатата служба, беше напишан список, предаден на споменатиот Махмуд ага, за да се распредели (сумата) според можностите на секое село.

Во списокот на селата од овој документ неточно се прочитани и предадени следниве села:

Ред 1, — Четвртото село во овој ред е прочитано и предадено ЛЕРЧЕ, меѓутоа во прашање е селото ЛАЖЕЦ.

Ред 2, — Петтото (село) е прочитано како „село КОГАНЧИАН“, меѓутоа не е во прашање никакво село, туку СОКОЛАРИ (Доганциан).

Ред 7, — Третото село го чита и предава како „КАЛИШТЕ-и БАЛА“. Во превод ова значи ГОРНО КАЛИШТЕ. Меѓутоа, село со ваков назив во Битољско нема. Во прашање е селото ГОРНО КЛЕШТИНО.

Наш превод:

Кога се нагрбија да ја извршуваат споменатата служба, се изврши распределба (на сумата) на секое село според имотната состојба, и списокот му се врати на споменатиот Махмуд ага.

Ред 16, — Третото село го чита и предава како МЕРЦАНЕ, меѓутоа тоа е селото КРКЛИНО.

Ред 17, — Шестото село го чита и предава како МУРАТЛИ; треба МУРГАШ(ево).

Ред 20, — Првото село го чита и предава како ОСТРИЧ?, меѓутоа, во прашање е ОСТРИЛЦИ.

Во последниот ред третото село го предава со БУЛБУЛЧЕ. Во овој случај самиот составувач на списокот згрешил па место буквата „р“ ја напишал буквата „л“. Сосема е сигурно дека е во прашање селото ПРИБИЛЦИ, а не БУЛБУЛЧЕ.

Пропустите, неточностите и накардните предавања на називите на населените места, како и на некои професии се многубројни во преводите на Бистра Цветкова. Ние приредовме само некои примери колку

за илустрација од кои може сосема јасно да се види во некои случаи и најелементарното непознавање на османско-турскиот јазик.

М. Соколски

КОЧО РАЦИН ВО СПОМЕНИТЕ НА СОВРЕМЕНИЦИТЕ. Избор и редакција на Перо А. Коробар. Култура, Скопје 1972, стр. 214.

Деновиве македонската мемоаристика се здоби со уште едно драгоцено дело за крупниот поет и револуционер на македонскиот пролетаријат Кочо Рацин, трагично загинат во Народно ослободителната борба и Народната револуција во Лопушник 1943 година. Четириесет негови современици, најголем дел од кои негови неразделни другари од макотрпната борба и робија, помал дел негови краткотрајни и со стекот на опстојателствата соговорници или подржници на неговото поетско дело, ни раскриваат во своите сеќавања не само нови факти и непознати моменти од неговиот животен пат и револуционерна активност, туку и ни оцртуваат слабо или сосем незасегнати досега од нашата историографија политички страници од неговото време.

Одамна Кочо Рацин го зазедо члното место на пролетерски поет и револуционер во нашата нова литература и литературните критичари и есеисти во своите бројни огледи ги оценија неговите високи литературни достоинства. Ние немаме намера да зборуваме за нив, туку за она што современиците на Рацин во своите сеќавања и разго-

вори со него изнесоа на показ такви дела и активности, кои историјата на македонското работничко движење треба да ги прибере во својата ризница како драгоцен придонеси. Збор е за партиската и синдикалната активност на младиот Кочо Рацин, за неговата културно-просветна и масовна работа во работничките друштва и синдикални подружници.

Во сеќавањата на неговите современици младиот грнчар Кочо се исправува уште во својата 16-годишна возраст како страстен љубител на марксистичката литература и забележлив активист во работничкото и синдикалното движење во Велес, еден од најпролетерските градови на Македонија. Почнал 1924 како прост член на СКОЈ, па прочелник на скоевската ќелија 1925 година, преку својата секретарска активност во работничкото и културно-уметничкото друштво „Напредок“ станал еден од најактивните организатори на културно-просветниот и забавниот живот на работните маси во Велес од 1924—1928 година. Веќе во 1927 година Рацин го зазема секретарското место на Месниот синдикален совет и членството на Месниот комитет на СКОЈ во Велес за да го оквалифику-